

Nationaal Coördinator
Terrorisbestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

december 2023

Fotobijschrift omslag:

Agenten van de Dienst Speciale Interventies tijdens een veiligheids oefening in de omgeving van station Utrecht Centraal. De voorstel- baarheid van een aanslag tegen Nederland is toegenomen. Door te oefenen is Nederland voorbereid op een inzet tijdens een aanslag.

Dreigingsniveau terrorisme verhoogd naar substantieel

In het vorige Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) werd al een toegenomen terroristische dreiging geschetst, omdat jihadistische organisaties voorbereidingen troffen om in Europa terroristische aanslagen te plegen. De terroristische dreiging is de afgelopen maanden dusdanig toegenomen dat het dreigingsniveau is verhoogd naar 4 (substantieel). Dat betekent dat er een reële kans is dat een aanslag in Nederland zal plaatsvinden.

Aanslagen en arrestaties onderstrepen jihadistische dreiging

De terroristische dreiging in Nederland die voortkomt uit het jihadisme neemt toe. Organisaties als ISIS en Al Qa'ida gebruiken de Gaza-oorlog om sympathisanten aan te sporen aanslagen te plegen tegen in het Westen. Daarnaast roepen deze organisaties op tot aanslagen uit wraak voor koranschendingen in verschillende Europese landen. Door deze omstandigheden kunnen enkelingen of kleine groepen binnen de jihadistische beweging zich geroepen voelen om over te gaan tot geweld. Deze gebeurtenissen hebben niet alleen een mobiliserende werking op Nederlandse jihadisten, maar ook op radicaalislamitische personen buiten de jihadistische beweging. Alleen handelende aanslagplegers zijn vaak moeilijker te onderkennen dan groepen. Ook heeft de Gaza-oorlog een polariserend effect op delen van de samenleving. Het is voorstelbaar dat de spanningen die daaruit voortvloeien leiden tot geweld tegen Joodse of islamitische instellingen.

Dreigingsniveau verhoogd naar 4.
Dat betekent dat er een reële kans is dat een aanslag in Nederland zal plaatsvinden.

Dreigingsniveau

4

In verschillende Europese landen, waaronder in Nederland, zijn in 2023 verdachten gearresteerd die de intentie hadden om uit jihadistisch motief een aanslag te plegen. Zij waren door jihadistische groepen aangestuurd of geïnspireerd. Deze arrestaties tonen dat jihadisten aanslagen willen plegen en daartoe voorbereidingen treffen, maar laten ook zien dat de Europese inlichtingen- en veiligheidsdiensten terrorisme kunnen onderkennen en aanslagen verijdelen. Hoewel de dreiging van transnationale netwerken die zijn verbonden aan buitenlandse jihadistische organisaties door de arrestaties op korte termijn is afgenomen, is er toch sprake van een verhoogde terroristische dreiging. Bovendien kunnen online propagandacampagnes van, en online contacten met ISIS en haar Afghaanse afdeling Islamitische Staat Khorasan Provincie (ISKP) mensen inspireren tot geweld. Aanslagen en arrestaties in Frankrijk, Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk sinds begin oktober illustreren de risico's die uitgaan van geradicaliseerde personen, die worden geïnspireerd door actuele gebeurtenissen en terroristische organisaties.

ISIS en ISKP staan onder militaire druk in respectievelijk Syrië, Irak en Afghanistan, maar hebben nog altijd de intentie om aanslagen te plegen in het Westen. Daarnaast verschuift het zwaartepunt van jihadistisch geweld van het Midden-Oosten naar delen van Afrika, zoals de hoorn van Afrika en de Sahel. Vooralsnog is het geweld vooral regionaal gericht. Wanneer lokale jihadistische groeperingen aldaar grondgebied weten te bezetten en een vrijhaven creëren, is het mogelijk dat meer internationaal georiënteerde groepen van daaruit aanslagen in het Westen gaan aanmoedigen, voorbereiden of aansturen.

Radicalisering jonge jihadisten en rechtsextremisten grotendeels online

Met name bij jihadisme en rechts-extremisme speelt de online wereld de laatste jaren een relatief grote rol als het gaat om verspreiding van propaganda, netwerkvorming en het opdoen van nieuwe contacten. Nu is online radicalisering niet nieuw, maar wel aan verandering onderhevig. De online dimensie neemt in het dagelijks leven van mensen een steeds prominentere plek in en extremisten

spelen hierop in. Zij zoeken gelijkgestemden van over de hele wereld en communiceren vervolgens via heimelijke en versleutelde chats. Het is voorstelbaar dat een minderjarige of jongvolwassene na radicalisering binnen het rechtsextremistische onlinemilieu overgaat tot geweld. Daarbij valt op dat lang niet al deze jongeren vanuit een ideologie als het nazisme radicaliseren richting geweld, maar dat een deel van hen juist een geschikte ideologie zoekt bij al bestaande geweldsfantasieën. Er zijn ook in Nederland enkele voorbeelden bekend van jonge jihadististen die buiten de gekende fysieke netwerken om radicaliseren, onder invloed van online propaganda en aanjagers of door losse online contacten met medestanders in binnen- en buitenland. Arrestaties laten zien dat zij kunnen overgaan op het plannen van aanslagen, al dan niet in samenwerking met gelijkgestemden door heel Europa. Evenwel gaat het nog om relatief kleine aantallen.

Zorgen over klein deel anti-institutionele beweging en ‘soevereinen’

Tot slot bestaan er zorgen over kleine delen van zowel de anti-institutionele beweging als van de zelfverkleerde soevereinen. Anti-institutioneel extremisten blijven het ‘kwaadaardig-elite-narratief’ verspreiden, waarbinnen centraal staat dat de bevolking in staat van oorlog verkeert met een internationaal opererende elite. Dit draagt met name bij aan de ondermijning van de democratische rechtsorde, maar geweld is tevens voorstelbaar. Daarnaast ontkennen ‘soevereinen’ in algemene zin de legitimiteit van de overheid en verklaren zichzelf eenzijdig onafhankelijk van de Nederlandse staat. De meeste zelfverkleerde soevereinen streven naar een autonoom of zelfvoorzienend leven, zonder dat er een geweldsdreiging van uitgaat. Door een kleine minderheid wordt echter nagedacht over de vraag wanneer geweld mag worden toegepast of worden voorbereidingen getroffen op een gewelddadige confrontatie met de overheid.

4

Dreigingsniveau verhoogd naar 4 (substantieel) van de 5. De kans op een aanslag is reëel.

De voorstelbaarheid van een aanslag tegen Nederland is dermate toegenomen dat de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) het dreigingsniveau heeft verhoogd van 3 naar 4. Door het opge-laaide conflict in Israël en de Palestijnse gebieden, koranschendingen in verschillende Europese landen en de oproepen tot aanslagen van terroristische organisaties is de dreiging vanuit het jihadisme toegenomen.

Rechts-terrorisme. De terroristische dreiging vanuit het accelerationisme blijft in stand.

De mogelijkheid blijft bestaan dat een minderjarige of jongvolwassene die is geradicaliseerd binnen het rechtsextremistische online milieu geweld gaat gebruiken. Niet al deze jongeren radicaliseren vanuit een ideologie als het nazisme richting geweld, een deel van hen zoekt juist een geschikte ideologie bij al bestaande geweldsfantasieën.

Grotere kans op aanslagen. De terroristische dreiging is hoger dan in voorgaande jaren.

In het vorige Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) werd al een toegenomen terroristische dreiging geschetst. Aanslagen in andere Europese landen en een aantal arrestaties van verdachten die de intentie hadden om uit jihadistisch motief een aanslag te plegen zijn hier voorbeelden van. Het is voorstelbaar dat Nederlandse jihadistische of andere radicaalislamitische personen geweld gebruiken. Daarnaast is de dreiging vanuit het rechts-extremisme en anti-institutioneel extremisme onverminderd aanwezig.

Online radicalisering. Veranderende dreiging door online radicalisering.

Extremisten spelen in op de online wereld die een steeds prominere plek in het dagelijks leven van mensen inneemt, waardoor de radicalisering van jonge jihadistische en rechtsextremisten nu grotendeels online plaatsvindt. Extremisten gebruiken het internet voor de verspreiding van propaganda, netwerkvorming en het vinden van nieuwe contacten. Ook de online haat richting Joden en lhbtq+'ers neemt in Nederland toe.

Jihadistische dreiging tegen Europa. De dreiging van ISIS-netwerken blijft.

Eerder dit jaar troffen jihadistische organisaties voorbereidingen om in Europa terroristische aanslagen te plegen. Door arrestaties in verschillende landen, waaronder Nederland, zijn in 2023 waarschijnlijk aanslagen voorkomen. Door de arrestaties is de dreiging van transnationale terroristische netwerken op korte termijn afgenomen, maar deze blijft hoger dan in voorgaande jaren.

Anti-institutioneel extremisme. Gewelddadigheid bij kleine minderheid.

Van de anti-institutionele beweging in het algemeen en zelfverklaarde soevereinen gaat geen geweldsdreiging uit. Door kleine minderheden wordt echter nagedacht over de vraag wanneer geweld mag worden toegepast of worden voorbereidingen getroffen op een gewelddadige confrontatie met de overheid.

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland December 2023

Inhoudsopgave

Dreigingsniveau terrorisme verhoogd naar substantieel	3
Inhoudsopgave	8
Inleiding	9
1. Jihadisme en radicale islam	12
Aanslagplannen van netwerken vrijdeld, aanslagen in Europa door ISIS geïnspireerd	13
Verhoogde dreiging door mobiliserende gebeurtenissen	14
ISKP wil zich manifesteren met aanslagen in het Westen	17
Gaza-oorlog kan ook Nederlandse jihadistische beweging mobiliseren	18
Ontwikkeling jihadistische groeperingen buiten Europa	21
2. Rechts-terrorisme en -extremisme	24
Rechts-terrorisme blijft voorstelbaar door online radicalisering	24
Rechtsextremisten actief in weerbaarheidstrainingen	26
3. Anti-institutioneel extremisme	30
Geweld vanuit kwaadaardig-elite-narratief voorstelbaar	30
Kleine minderheid zelfverklaarde soevereinen geweldsbereid	31
Themahoofdstuk: Veranderende dreiging door online radicalisering	34
Bijlage: Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning	38

Inleiding

Doel en afbakening

Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) biedt inzicht in de terroristische en gewelddadig extremistische dreiging voor Nederland, de belangen die daardoor kunnen worden aangetast en de weerbaarheid tegen deze dreiging. Ook worden doorgaans niet-gewelddadige extremistische bewegingen beschouwd wanneer er indicaties zijn dat er terroristisch of anderszins ernstig geweld uit kan voortvloeien. Buitenlandse ontwikkelingen worden meegenomen wanneer ze van invloed zijn op de dreiging in Nederland of tegen Nederlandse belangen in het buitenland. Met het DTN stelt de NCTV het dreigingsniveau vast, oftewel een inschatting van de algemene terroristische dreiging gedurende een langere termijn.

Aan het DTN ligt onderzoek ten grondslag naar alle vormen van terrorisme en gewelddadig extremisme, ongeacht ideologische signatuur. Indien bepaalde thema's niet in het DTN worden genoemd, zoals in deze editie salafisme, linksextremisme of dierenrechtenextremisme, is dit omdat er op het moment van schrijven geen aantoonbare ernstige geweldsdreiging van uitgaat. Wanneer de actualiteit daarom vraagt, kan de NCTV daarover berichten in andere producten. Hetzelfde geldt voor terrorismefinanciering, dat in het DTN wordt opgenomen wanneer een relatie bestaat met de geweldsdreiging tegen Nederland of haar belangen in het buitenland.

Het DTN is vooral bedoeld voor strategie- en beleidsvorming op nationaal niveau. Met het DTN wordt beoogd om het kabinet, de leden van de Eerste en Tweede Kamer, ambtenaren, bestuurders en beleidsmakers op nationaal en gemeentelijk niveau, wetenschappers en andere geïnteresseerden te informeren over de huidige terroristische en gewelddadig extremistische dreiging tegen Nederland.

Motieven achter aanval op FvD-lijsttrekker vooralsnog onduidelijk

De lijsttrekker van Forum voor Democratie is op maandagavond 20 november tijdens een verkiezingsbijeenkomst in een Gronings café op zijn hoofd geslagen met een bierfles. Er zijn meerdere verdachten aangehouden. Het onderzoek naar de motieven achter de aanval loopt, over beweegredenen kan nog niks worden gezegd. Daarom is het incident niet opgenomen in dit DTN.

Leeswijzer

Het DTN bestaat uit het voorgaande hoofdstuk waarin het dreigingsniveau wordt vastgesteld en de belangrijkste bevindingen staan genoemd, en vier verdiepende hoofdstukken. Het vierde hoofdstuk is een wisselend themahoofdstuk waarin een aspect van de terroristische of gewelddadig

extremistische dreiging tegen Nederland nader wordt uitgediept. De hoofdstukken hebben de volgende onderwerpen:

- Jihadisme en radicale islam
- Rechts-terrorisme en -extremisme
- Anti-institutioneel extremisme
- Themahoofdstuk: Veranderende dreiging door online radicalisering

Bijlage 1 biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa tussen mei en december 2023.

Sleutelbegrippen

- **Accelerationisme:** Rechts-extremistisch gedachtegoed waarbij door middel van terroristisch geweld chaos wordt nagestreefd, om zo een rassenoorlog en de vervanging van de democratie door een nationaalsocialistische en witte etnostaat te bespoedigen.
- **Activisme:** Pogingen van individuen of groepen om op buitenparlementaire wijze, maar binnen de kaders van de democratische rechtsorde, politieke besluitvorming te beïnvloeden.
- **Democratische rechtsorde:** Een samenleving waarbij de wisselwerking tussen overheid en burgers en burgers onderling verloopt volgens de principes, procedures en instituties die voortkomen uit de grondwettelijk vastgelegde vrijheden en rechten. Hierbij gaat het om gelijkheidsrechten, vrijheidsrechten en participatierechten. Dit is de open samenleving die er onder andere voor zorgt dat iedereen binnen dit systeem beschermd wordt en op een vrije manier kan leven.
- **Extremisme:** Het uit ideologische motieven bereid zijn om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen. Extremisme kan zich uiten in geweld, maar ook op niet-gewelddadige wijze. Voorbeelden van niet-gewelddadige ondemocratische activiteiten zijn het op stelselmatige wijze haat zaaien; angst verspreiden; doelbewust desinformatie verspreiden; demoniseren en intimideren; verwerpen van wet- en regelgeving; en pogingen doen om een parallelle samenleving tot stand te brengen waarbij het gezag van de Nederlandse overheid en het rechtssysteem worden afgewezen.
- **Ideologisch motief:** Het handelen vanuit een bepaald wereldbeeld om een al dan niet specifiek einddoel te bereiken. Dit einddoel kan ook beperkt zijn tot: anders dan nu. Een ideologisch motief is anders dan een louter persoonlijk, crimineel, of geldelijk motief.
- **Jihadisme:** Een stroming binnen de politieke islam die op basis van een specifieke invulling van de salafistische leer en op basis van het gedachtegoed van Sayyid Qutb door middel van een gewapende strijd (jihad) streeft naar een mondiale heerschappij van de islam, en daarmee naar de heroprichting dan wel instandhouding van de islamitische staat (kalifaat).
- **Terrorisme:** Het uit ideologische motieven (voorbereiden van het) plegen van op mensenlevens gericht geweld, of het veroorzaken van maatschappij-ontwrichtende schade, met als doel (een deel van) de bevolking ernstige vrees aan te jagen, maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en/of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Voor alle definities die worden gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, zie: www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn

In verschillende Europese landen zijn er de afgelopen periode aanslagen geweest vanuit jihadistisch motief.

Hoofdstuk 1

Jihadisme en radicale islam

De grootste terroristische dreiging voor Nederland en de meeste andere Europese landen blijft voortkomen uit het jihadisme. Aanhangers van dit gedachtegoed streven ernaar om overheden in de islamitische wereld via een gewapende strijd omver te werpen en te vervangen door een islamitische staat of kalifaat, dat uiteindelijk de hele wereld zou moeten omvatten. Voor deze strijd zijn in hun ogen eveneens terroristische aanslagen in het Westen noodzakelijk.

Voor Nederland is deze dreiging de afgelopen periode toegenomen. Dit komt in de eerste plaats door actuele gebeurtenissen als de oorlog in Gaza of koranschendingen in diverse Europese landen. Dit kan een mobiliserende werking hebben op Nederlandse jihadististen en op radicaal islamitische personen, zowel binnen als buiten de jihadistische beweging. Ook kunnen personen onder invloed van online propaganda buiten de gekende netwerken om radicaliseren. Hoewel het beeld van de jihadistische beweging in Nederland al enkele jaren onveranderd is, kan de dreiging die hieruit voortkomt toenemen onder invloed van deze gebeurtenissen. Daarnaast komt de dreiging van personen en transnationale netwerken die zijn geïnspireerd of worden aangestuurd door Islamitische Staat in Syrië en Irak (ISIS) en haar Afghaanse afdeling, Islamitische Staat Khorasan Provincie (ISKP). Personen die in Europa zijn geradicaliseerd zoeken contact met ISIS-netwerken buiten Europa voor het uitvoeren van een aanslag.

Aanslagplannen van netwerken verijdeld, aanslagen in Europa door ISIS geïnspireerd

In Nederland en Europa hebben politie en inlichtingen- en veiligheidsdiensten sinds eind 2022 een aantal aanslagen verstoord van door ISKP geïnspireerde of aangestuurde netwerken (zie Bijlage 1 voor een overzicht). Ook in Turkije, Syrië en Afghanistan zijn aanslagen verstoord van aan ISKP gerelateerde personen en netwerken die verantwoordelijk waren voor aanslagplanning in Europa. Met deze verstoringsacties zijn meerdere aanslagen in Europa voorkomen. Het toegenomen aantal verstoringen van aanslagplots duidt aan de ene kant op een hogere aanslagdreiging vanuit ISKP richting Europa. Aan de andere kant benadrukt het de effectiviteit van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten in binnen- en buitenland. Nu de betrokken netwerken tenminste tijdelijk zijn verzwakt, zijn de mogelijkheden van ISIS en haar Afghaanse afdeling ISKP om op korte termijn aanslagen te plegen of te laten plegen in Europa waarschijnlijk afgenomen. Wel blijft de dreiging hoger dan medio vorig jaar.

Mede dankzij de arrestaties van aan ISIS gelieerde individuen en netwerken zijn er tot nu toe in 2023 in Europa weinig aanslagen geweest. Deze relatief kleinschalige aanslagen werden uitgevoerd door alleenhandelende daders die in sommige gevallen werden geïnspireerd door ISIS. Zo werd in het Franse Arras op 13 oktober een docent op een middelbare school gedood door een 20-jarige man. De dader had kort voor zijn gewelddaad in een video trouw gezworen aan ISIS. De aanslag op drie Zweedse voetbalsupporters in Brussel op 16 oktober werd uitgevoerd door een 45-jarige Tunesiër die illegaal in België verbleef. In een video zegt de man voor ISIS te handelen en namens alle moslims wraak te hebben genomen op de koranschendingen in Zweden. ISIS eiste de aanslag de volgende dag op zonder verwijzing naar de schendingen, maar verklaarde dat burgers uit Zweden zijn aangevallen omdat het land deel uitmaakt van een wereldwijde coalitie tegen jihadisten. Dergelijke aanslagen kunnen als voorbeeld dienen voor Nederlandse jihadisten of anderszins geweldsbereide extremisten.

Arrestaties in Nederland en Duitsland van personen verbonden aan ISKP

Een 29-jarige man en een 31-jarige vrouw werden op 6 juli in respectievelijk Eindhoven en Breda aangehouden op verdenking van voorbereidingshandelingen voor een terroristisch misdrijf. De man wordt daarnaast verdacht van deelname aan ISIS. Volgens het Openbaar Ministerie gaat het om een man uit Tadzjikistan en een vrouw uit Kirgizië. De man deed zich voor als vluchteling. Hij was volgens het Openbaar Ministerie de leider van een aan ISKP verbonden netwerk waarvan de andere leden zich in Duitsland en België bevonden. In Duitsland werden zeven mannen van tussen de 20 en 45 jaar uit Tadzjikistan, Kirgizië en Turkmenistan aangehouden, die ook tot het netwerk behoorden. Zij zouden begin 2022 vanuit Oekraïne in Duitsland zijn aangekomen. Zij bespraken mogelijke doelwitten in Duitsland en probeerden om aan wapens te komen.

Door de oorlog in Oekraïne zijn verscheidene van de aldaar gevestigde jihadisten uitgeweken naar West-Europa. Met name bij geradicaliseerde personen met een Centraal-Aziatische achtergrond kan het gedachtegoed van ISKP appelleren. Structuren van het Afghaanse ISKP zijn al langer aanwezig in naburige Centraal-Aziatische landen als Tadzjikistan, Kirgizië, Oezbekistan en Turkmenistan. Bovendien richt IKSP haar propaganda sinds 2021 in toenemende mate op deze landen, die deel uitmaken van de historische regio Khorasan.

Verhoogde dreiging door mobiliserende gebeurtenissen

Hoewel de dreiging van transnationale netwerken die zijn verbonden aan buitenlandse jihadistische organisaties is afgenomen ten opzichte van het begin van het jaar, is er toch sprake van een verhoogde terroristische dreiging. Door de ontwikkelingen rond de oorlog in Gaza en koranschendingen in verschillende Europese landen kunnen enkelingen of kleine groepen binnen de jihadistische beweging eerder geneigd zijn om over te gaan tot geweld. Deze gebeurtenissen hebben daarnaast ook een mobiliserende werking voor Nederlandse jihadisten en radicaal islamitische personen buiten de jihadistische beweging. De verwachting is dat deze verhoogde dreiging niet snel afneemt.

Mobiliserende werking van de Gaza-oorlog op jihadisten

De grootschalige aanval van Hamas op Israëlische burgers op 7 oktober 2023 en de daarop volgende militaire reactie van Israël heeft het historisch gegroeide conflict in Israël en de Palestijnse gebieden doen oplaaien. Behalve mogelijke uitstraling in de regio beïnvloedt de oorlog ook de jihadistische dreiging in en tegen het Westen. Hamas heeft sympathisanten over de hele wereld opgeroepen om in actie te komen, zonder daarbij expliciet te pleiten voor geweld of aanslagen in Europa. De organisatie richt haar terroristische activiteiten vooralsnog uitsluitend op Israël en de Palestijnse gebieden.

Jihadistische groeperingen proberen de Gaza-oorlog echter te gebruiken om sympathisanten aan te sporen aanslagen te plegen tegen in het Westen. Wereldwijd opererende organisaties als ISIS en Al Qa'ida manen tot aanslagen in het Westen. ISIS vraagt in al-Naba aandacht voor het leed van Palestijnse moslims. ISIS beschouwt Hamas weliswaar als een ideologische tegenstander, als een nationalistische organisatie die samenwerkt met sjiiitische organisaties als Hezbollah en landen als Iran, maar grijpt de oorlog wel aan om op te roepen tot aanslagen tegen Joden en Joodse objecten over de hele wereld. Daarnaast heeft een populaire Amerikaanse jihadistische prediker, die ook populair is onder Nederlandse ISIS-aanhangers, in verband met de oorlog in Gaza in bedekte termen opgeroepen tot geweld tegen Joden.

Het centrale leiderschap van Al Qa'ida roept in een verklaring op haar officiële onlinekanaal As-Sahab op 13 oktober, jihadisten ook op om aanslagen te plegen in landen die de betrekkingen met Israël de laatste jaren hebben genormaliseerd en op Amerikaanse militaire bases, luchthavens en ambassades in de islamitische wereld. Ook Al Qa'ida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) en Al Shabaab hebben opgeroepen tot geweld. Het is de vraag of het centrale leiderschap van Al Qa'ida in staat is om zelf aanslagen uit te voeren in het Midden-Oosten, laat staan het Westen. Waarschijnlijk moet deze oproep meer worden beschouwd als een solidariteitsbetuiging aan Palestijnen en is deze vooral gericht op sympathisanten om tot actie over te gaan.

Media in binnen- en buitenland besteden veel aandacht aan het leed van Palestijnse burgers als gevolg van oorlog in Gaza. Wanneer de berichtgeving hierover en beeldmateriaal hiervan aanhouden of in omvang, ernst en bloederigheid toenemen zullen de emoties onder pro-Palestijnse sympathisanten verder verhitten. In de meeste gevallen zal dit niet leiden tot geweld. Door de oorlog en de oproepen van terroristische groeperingen en predikers bestaat er echter een verhoogde kans op geweld door sommige jihadistische of andere extremistische moslims, met name gericht tegen Israëlische en Joodse personen, locaties of organisaties. Het geweldsrisico is mogelijk hoger bij geradicaliseerde personen die ook kampen met ernstige psychische of psychosociale problemen.

In het uiterste geval kan het gaan om terroristisch geweld. Op 2 december viel een 26-jarige man in Parijs drie mensen aan met een mes en hamer, waarbij één persoon overleed. De man was geïnspireerd door ISIS, de Gaza-oorlog was vermoedelijk een *trigger* voor zijn daad. In oktober is in Duitsland een man gearresteerd die ervan wordt verdacht met een vrachtwagen op een pro-Israël-demonstratie in te willen rijden. Wanneer de Gaza-oorlog langere tijd aanhoudt en verder escaleert, zullen jihadistische organisaties blijven oproepen tot geweld in het Westen en blijft het voorstelbaarder dat personen overgaan tot geweld.

Gaza oorlog leidt in Nederland tot gevoel van onveiligheid

Behalve de verhoogde gewelds dreiging heeft de Gaza-oorlog ook een bredere impact op de nationale veiligheid. Structurele gevoelens van onveiligheid onder Joodse en islamitische gemeenschappen zetten de sociale stabiliteit onder druk. Net als in omliggende landen is het aantal meldingen van antisemitische incidenten in Nederland verveelvoudigd sinds de aanval van Hamas op Israël op 7 oktober. Hierbij gaat het voornamelijk om (online) bedreigingen, bekladdingen en intimidatie. Ook wordt melding gemaakt van incidenten tegen moslims. De verwachting is dat dit gespannen klimaat voorlopig zal voortduren. Dit kan leiden tot langdurige polarisatie tussen verschillende bevolkingsgroepen, versterkte vijandbeelden en het mijden van contacten met andersdenkenden.

Koranschendingen in verschillende Europese landen

Daarnaast verhogen de koranschendingen door extreemrechtse en anti-islamactivisten sinds begin dit jaar in Zweden, Denemarken en in mindere mate Nederland de jihadistische dreiging richting Europa. De vernielingen kregen veel media-aandacht in het Midden-Oosten en Azië en plaatsten Zweden, Denemarken en Nederland op de radar van jihadistische organisaties. De regeringen van deze landen veroordelen de acties en benadrukken dat de Wet openbare manifestaties als kader geldt om te bepalen of een demonstratie mag worden beperkt of verboden. Wel roepen terroristische organisaties als ISIS en Al Qa'ida op om uit wraak aanslagen te plegen in deze landen. De Zweedse regering heeft in augustus het dreigingsniveau verhoogd en benadrukte daarbij dat diverse aanslagplots in het land werden verhinderd. De genoemde aanslag in Brussel op 16 oktober toont nog maar eens dat (potentiële) aanslagplegers daadwerkelijk worden gemotiveerd door dergelijke gebeurtenissen.

Nederland komt op het moment van verschijnen minder in beeld bij jihadistische organisaties dan Zweden en Denemarken. Wel is Nederland begin dit jaar expliciet genoemd in ISKP-propaganda als mogelijk doelwit (zie de volgende paragraaf). Daarnaast kan de hogere aanslagdreiging richting Europa zich richten op Nederlandse belangen in het buitenland. Zo was het consulaat in Turkije begin dit jaar waarschijnlijk vanwege koranschendingen beoogd doelwit in een aanslagplot van een aan ISKP verbonden terroristische cel. Dankzij arrestaties door de Turkse autoriteiten werd dit voorkomen.

Zowel de oorlog in Gaza als de koranschendingen kunnen ook leiden tot geweld door radicaal islamitische personen buiten de jihadistische beweging. Dit zijn personen die niet de jihadistische ideologie aanhangen of worden geïnspireerd door terroristische organisaties, maar zich wel gelegitimeerd kunnen voelen om geweld te gebruiken. Eventuele aanslagen uit deze hoek zijn doorgaans minder complex en omvangrijk dan die van personen die verbonden zijn aan terroristische organisaties. De gebeurtenissen zorgen ook op de langere termijn voor een verhoogde dreiging. Sommige jihadisten en radicale moslims hebben een lang geheugen en legitimeren gewelddadige acties vanwege bijvoorbeeld blasfemie met terugwerkende kracht.

Desinformatie door statelijke actoren kan terroristische dreiging vergroten

In Noorwegen en Zweden zijn aanwijzingen dat statelijke actoren via cyberaanvallen moslims oproepen om wraak te nemen voor de koranschendingen. Een recent voorbeeld is een hack bij telecom-aanbieders waardoor enkele Noorse telefoonnummers een sms kregen met de aansporing om wraak te nemen. De sms leek afkomstig te zijn van de leider van Hezbollah, maar de Noorse veiligheidsdienst PST heeft vastgesteld dat een buitenlandse hackersgroep achter het versturen van de sms zit. Deze groep gebruikte eenzelfde platform als eerder Russische hackersgroepen. Volgens de Zweedse overheid is Zweden al langer doelwit van door Rusland gesteunde actoren die proberen om het imago van Zweden, als kandidaat-lidstaat van de NAVO, te beschadigen. Volgens de Zweedse premier proberen dergelijke actoren met een online desinformatiecampagne in reactie op de koranverbrandingen de polarisatie verder aan te wakkeren. Volgens deze campagne zou de Zweedse regering zelf verantwoordelijk zijn voor de koranschendingen en het land tot een legitiem doelwit maken voor gewelddadige acties. Omdat de huidige internationale spanningen voorlopig waarschijnlijk blijven voortbestaan, kunnen zulke desinformatiecampagnes de komende tijd vaker voorkomen. Voor zover bekend is er nog geen dergelijke cyberactie tegen Nederland geweest.

ISKP wil zich manifesteren met aanslagen in het Westen

De Afghaanse afdeling van ISIS, ISKP, ontwikkelde zich het afgelopen jaar van een terroristische organisatie die zich vooral richt op Afghanistan naar een organisatie die eveneens buiten de landsgrenzen opereert. De dreiging voor het Westen wordt vooral gevormd door relatief autonome, transnationale netwerken die zijn verbonden aan ISKP. Via onlineberichten roept ISKP moslims in het Westen op om aanslagen te plegen. De arrestatie van leden van een aan ISKP verbonden netwerk in diverse Europese landen bewees in juli dit jaar deze internationale focus. Bovendien zou het Pentagon volgens gelekte rapporten hebben aangegeven dat ISKP-leiders diverse plots aanstuurden vanuit Afghanistan, onder meer tegen het WK-voetbal in Qatar. De organisatie lijkt vooralsnog niet in staat om zelf terroristische aanslagcellen te vormen en naar het Westen te sturen.

ISKP krijgt instructies van het centrale leiderschap van ISIS en legt daar ook verantwoording aan af. De huidige leider van ISKP werd eerder door het centrale leiderschap aangesteld om het in 2019 verzwakte ISKP nieuw leven in te blazen. De organisatie beschouwt zichzelf als de belangrijkste ISIS-provincie (*wilaya*) na die van Irak en Syrië. Eventuele aanslagen in het Westen waar ISKP direct of indirect de hand in heeft, kunnen het internationale aanzien van deze ISIS-afdeling onder jihadisten vergroten.

De internationale dreiging die het laatste jaar uitgaat van ISKP is ook af te leiden uit de inhoud van online propaganda, die vooral wordt geplaatst op hun belangrijkste mediakanaal Al-Aza'im. Zulke propaganda wordt in toenemende mate verspreid door sympathisanten in Europa. Waar ISKP-materiaal aanvankelijk alleen verscheen in het Pasjtoe en Dari (de meest gesproken talen in Afghanistan) en het Arabisch, verschijnt het de laatste twee jaar ook in het Urdu, Russisch, Oezbeeks en

Turks. Sinds 2022 richt het online ISKP-magazine *Voice of Khorasan* zich op Engelssprekende sympathisanten en aanhangers in Zuid-Azië en het Westen. De productie van dit magazine leunt mogelijk voor een groot deel op de inzet van aanhangers buiten Afghanistan. Het blad lijkt op het eerder door ISIS gepubliceerde Engelstalige magazine *Dabiq*. Politieke en religieuze onderwerpen worden vanuit jihadistisch perspectief besproken, de Taliban wordt weggezet als afvallig en er wordt opgeroepen om aanslagen in het Westen te plegen. Daarbij is Nederland in januari 2023 genoemd. In maart werd ook naar Nederland verwezen in de mogelijk door dit magazine geïnspireerde jihadistische online mediacampagne 'War on Religion'. In beide gevallen werd Nederland als doelwit genoemd vanwege een koranschending.

Minder aanslagen door ISKP in Afghanistan zelf

ISKP pleegde in de eerste helft van 2023 minder terroristische aanslagen in Afghanistan dan in de twee voorgaande jaren. Het is niet zeker waarom het aantal aanslagen door ISKP in Afghanistan is afgenomen. Waarschijnlijk komt dit voor een deel door de geïntensiverde militaire aanpak van de Taliban waardoor veel ISKP-strijders, inclusief verschillende leiders, zijn gedood of naar buurlanden zijn gevlucht. In Pakistan pleegde ISKP de laatste periode juist meer aanslagen. Er zijn dan ook geen aanwijzingen dat ISKP grondgebied in Afghanistan kan veroveren en besturen. Hierdoor zal Afghanistan minder snel een trekpleister worden voor westerse uitreizigers, of in veel mindere mate dan ten tijde van het zogenoemde ISIS-kalifaat in Syrië en Irak. Dat ISKP in Afghanistan onder toenemende druk staat hoeft niet te betekenen dat de dreiging vanuit ISKP-netwerken richting het Westen afneemt: aan ISKP verbonden netwerken bevinden zich namelijk buiten Afghanistan en handelen relatief autonoom.

Gaza-oorlog kan ook Nederlandse jihadistische beweging mobiliseren

In algemene zin is het beeld van de gekende jihadistische beweging in Nederland al enkele jaren onveranderd. Het gaat om ongeveer vijfhonderd personen. In verschillende steden van Nederland bevindt zich een aantal kleinere of grotere netwerken dat het jihadistisch gedachtegoed aanhangt. Tussen de netwerken zijn er contacten, vindt uitwisseling van ideeën plaats en zoekt men elkaar fysiek op. Maar de beweging is ideologisch versnipperd en sociaal gefragmenteerd, waardoor ze er niet in slaagt om effectief te opereren en haar invloed te vergroten.

Hoewel de Nederlandse jihadistische beweging in zijn geheel minder actief lijkt dan enkele jaren geleden, is het gedachtegoed zelf niet verdwenen. Het is op korte termijn niet waarschijnlijk dat er

een nieuw kalifaat ontstaat, maar de stichting van een islamitische staat blijft nog altijd een ideaalbeeld voor jihadisten waarvoor zij in principe bereid zijn om geweld te gebruiken. Daarnaast blijft het voorstelbaar dat iemand op individuele basis of in klein verband besluit over te gaan tot een geweldsdaad, bijvoorbeeld naar aanleiding van de Gaza-oorlog of incidenten die worden opgevat als godslastering. Zoals hierboven beschreven kan de oorlog in Gaza de jihadistische beweging opnieuw mobiliseren. Ook wanneer het niet zorgt voor een opleving van de beweging als geheel, kunnen individuen worden aangespoord om over te gaan tot geweld of anderszins in actie te komen.

Arrestatie Britse prediker met invloed op Nederlandse jihadisten

Op 17 juli 2023 arresteerden de Britse autoriteiten een Britse prediker op verdenking van het leiden van een terroristische organisatie die verantwoordelijk wordt gehouden voor de aanslagen in Londen in 2005. Hij zat eerder gevangen voor het steunen van ISIS. Deze prediker had veel invloed binnen de jihadistische beweging in het Verenigd Koninkrijk en daarbuiten. Voor de Nederlandse jihadistische beweging speelt de prediker eveneens een belangrijke rol, omdat de Nederlandse jihadistische beweging zich online primair in Engelstalige groepen en kanalen begeeft en daar voornamelijk Engelstalige propaganda consumeert. Door zijn aanhouding zal de invloed van deze prediker en zijn netwerk op Nederlandse jihadisten waarschijnlijk afnemen.

Online radicalisering buiten gekende jihadistische netwerken

In mei en juni 2023 arresteerde de politie twee tieners op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag. Een 19-jarige jongen uit Deventer en een minderjarige verdachte worden verdacht van het plannen van aanslagen op doelwitten in België. De arrestaties houden verband met arrestaties in België van personen die mogelijk een terroristische aanslag aan het voorbereiden waren. De verdachte uit Deventer had zich volgens het OM beschikbaar gesteld als aanslagpleger, hoewel de verdachte zelf ontkent dat hij echt van plan was om een aanslag te plegen. Er zijn aanwijzingen dat er bij hem sprake is van (enige mate van) psychische problematiek. De verdachten hadden nog geen concreet doelwit op het oog, maar in de gesprekken werden nachtclubs en een politiebureau in België als doelwitten genoemd. Het contact vond volledig online plaats: de Nederlanders en de anderen hadden elkaar niet eerder ontmoet. De Nederlanders waren niet in het bezit van aanslagmiddelen. De beide Nederlandse verdachten zijn geschorst uit de voorlopige hechtenis. In het kader daarvan hebben zij van de rechter onder meer een verbod gekregen op het gebruik van sociale media.

De casus onderschrijft dat personen ook buiten de gekende jihadistische netwerken om kunnen radicaliseren, bijvoorbeeld onder invloed van online propaganda of door losse online contacten met jihadisten in Nederland of in het buitenland. Vergelijkbare voorbeelden zijn bekend in andere Europese landen en de Verenigde Staten. Daaruit blijkt dat met name jeugdige, soms minderjarige

en kwetsbare personen vatbaar kunnen zijn voor dergelijke beïnvloeding en online contact onderhouden met gelijkgestemden in andere landen. Opgemerkt moet worden dat hoewel er in Nederland meer gevallen van geradicaliseerde minderjarigen worden onderkend, het vergeleken met de gekende jihadistische beweging nog om relatief kleine aantallen gaat. In het themahoofdstuk 'Veranderende dreiging door online radicalisering' wordt nader ingegaan op online radicalisering.

Jihadistische gedetineerden blijven risico

In Nederland worden verdachten van en veroordeelden voor een terroristisch misdrijf bij elkaar geplaatst op speciale detentieafdelingen, de zogenaamde Terroristenafdelingen (TA). Hier zitten onder meer jihadistische terugkeerders uit het strijdgebied in Syrië en Irak gevangen. Door terrorismeverdachten en -veroordeelden bij elkaar op één afdeling te plaatsen, zijn zij niet in staat om hun gedachtegoed over te brengen op reguliere gedetineerden en wordt de verspreiding van extremistisch gedachtegoed tegengegaan. Radicalisering in reguliere detentie komt in Nederland dan ook minder vaak voor dan in andere Europese landen.

Wel is het zo dat jihadistische gedetineerden binnen de TA nieuwe contacten kunnen opdoen met medejihadisten of reeds bestaande contacten onderhouden. Zo kunnen zij onderdeel (blijven) uitmaken van jihadistische netwerken die na vrijlating van hun leden een directe of indirecte dreiging vormen tegen de nationale veiligheid. Mogelijk hebben frustraties over hun verblijf in detentie het risico op een geweldsdaad verhoogd. De vrijlating van een groot aantal terrorismeveroordeelden in Europa is een reden tot zorg bij veel overheden. Autoriteiten beschikken doorgaans niet over voldoende capaciteiten om goed zicht te kunnen houden op deze steeds groter wordende groep ex-gedetineerden.

Na een onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf kan het Nederlanderschap worden ingetrokken van personen met een dubbele nationaliteit. Inzet van de maatregel is dat terrorismeveroordeelden na deze intrekking en het opleggen van een inreisverbod Nederland zelfstandig verlaten of worden uitgezet. Bij een deel van de jihadisten die het Nederlanderschap zijn verloren is vertrek tot op heden nog niet gerealiseerd. Hoewel de toepassing van vreemdelingenrechtelijke maatregelen mogelijk blijft, beperkt intrekking van het Nederlanderschap het handelingsperspectief en zicht op deze groep terrorismeveroordeelden. Zo krijgt deze groep niet of in mindere mate begeleiding bij re-integratie, blijkt handhaving van hun strafrechtelijke voorwaarden lastig en hebben ze niet of nauwelijks toegang tot sociale voorzieningen. Dit kan leiden tot een verhoogde afhankelijkheid van hun bestaande jihadistische omgeving en daarmee bijdragen aan de instandhouding van de dreiging die van hen uitgaat.

Ontwikkeling jihadistische groeperingen buiten Europa

Organisaties als ISIS en ISKP staan onder militaire druk in respectievelijk Syrië en Irak en Afghanistan. Daarnaast verschuift het zwaartepunt van jihadistisch geweld van het Midden-Oosten naar delen van Afrika, zoals West-Afrika, de Sahel en de Hoorn van Afrika. Wanneer lokale jihadistische groeperingen aldaar grondgebied weten te bezetten en een vrijhaven creëren, is het mogelijk dat meer internationaal georiënteerde groepen van daaruit aanslagen in het Westen gaan aanmoedigen, voorbereiden of aansturen.

Dood leider zet kern-ISIS verder onder druk in Syrië en Irak

De nieuwe woordvoerder van ISIS liet op 3 augustus 2023 via het officiële mediakanaal Al-Furqan weten dat de organisatie een nieuwe hoogste leider of kalief heeft benoemd. Hij liet eveneens weten dat de vorige kalief eind april in Idlib om het leven was gekomen tijdens gevechten met Hay'at Tahrir al-Sham (HTS). Daarnaast meldde hij dat de vorige woordvoerder van ISIS door HTS gevangen is genomen. De gevechten en de online retoriek van ISIS laten zien dat er voortdurende vijandschap bestaat tussen ISIS en HTS.

Het blijft vooralsnog gissen naar de identiteit van de nieuwe leider en de mogelijke gevolgen van zijn benoeming voor de organisatie. In ieder geval is aannemelijk dat de slagkracht van kern-ISIS in Syrië en Irak verder onder druk is komen te staan doordat haar leiders regelmatig worden uitgeschakeld. Zo is de nieuwe kalief de vijfde sinds de oprichting van ISIS in 2014 en de derde sinds de liquidatie van Abu Ibrahim al-Hashimi al-Qureishi in februari 2022. Naar verwachting blijft ISIS middels ondergrondse netwerken in staat om de veiligheidssituatie in Irak en Syrië negatief te beïnvloeden.

Mannen met Nederlandse link in Syrisch-Koerdische detentie

Veel van de westerse mannen die vastzitten in Syrisch-Koerdische detentie, onder wie Nederlanders, ervaren hun gevangenschap als uitzichtloos. De kans op spoedige berechting door het door Syrische Koerden geleide bestuur in noordoost-Syrië lijkt gering, alhoewel het bestuur begin juni aankondigde te zullen beginnen met de berechting van de circa tweeduizend ISIS-strijders die niet uit Syrië of Irak afkomstig zijn. Sindsdien is er weinig meer vernomen van dit voornemen. De kans op snelle terugkeer naar hun land van vertrek en berechting aldaar lijkt evenzeer klein. Zolang de Nederlandse mannen zich in detentie bevinden, gaat er waarschijnlijk een zeer beperkte dreiging van hen uit voor Nederland en Nederlandse belangen in de regio. In het geval van een eventuele terugkeer kunnen mannen mogelijk een geweldsdreiging vormen. Net als in het geval van teruggekeerde vrouwen kunnen teruggekeerde mannen ook een niet-gewelddadige dreiging vormen, die zich bijvoorbeeld kan uiten in de verspreiding van propaganda of de ontwikkeling van jihadistische netwerken.

Dreiging Al Qa'ida richting Nederland nog altijd beperkt

De afgelopen jaren was de dreiging van kern-Al Qa'ida richting Europa of westerse doelwitten in het buitenland beperkt. Kern-Al Qa'ida was niet in staat tot het uitvoeren, plannen of aansturen van aanslagen in Europa vanuit het buitenland. Hooguit inspireerde het gedachtegoed van Al Qa'ida een enkeling tot het plegen van aanslagen. In verreweg de meeste gevallen waren

dergelijke eenlingen geïnspireerd door ISIS en niet door Al Qa'ida, zoals onlangs ook weer bleek bij de aanslagen in Arras en Brussel. Ook vanuit aan Al Qa'ida gelieerde organisaties in Azië en Afrika, zoals AQAS of Al Qa'ida in de Islamitische Maghreb (AQIM) ging er afgelopen jaren slechts een beperkte dreiging uit richting het Westen. In hun geval richtte de dreiging zich vrijwel uitsluitend op westerse belangen in de omgeving van hun operatiegebieden in respectievelijk Jemen en de Sahel.

Zwaartepunt jihadistisch geweld verschuift verder naar delen van Afrika

Al een paar jaar vindt het meeste jihadistische geweld niet in het Midden-Oosten plaats, maar in delen van Afrika. Vooral in Sahellanden als Niger, Mali en Burkina Faso worden steeds meer aanslagen gepleegd. Jihadisten duiken ook geregeld op in het noorden van Togo, Benin en Nigeria. Dit betekent niet dat er op korte termijn een terroristische dreiging tegen Nederland ontstaat. In tegenstelling tot de kernorganisatie van ISIS hebben de jihadistische groepen in de Sahel geen ambities geuit over de stichting van een wereldwijd kalifaat. Er zijn ook geen aanslagen gepleegd in het Westen die werden aangestuurd vanuit de Sahel. Bovendien heeft het gebied niet dezelfde religieuze aantrekkingskracht als Syrië en Irak. De regionale jihadistische organisaties zitten niet verlegen om strijders en het is onwaarschijnlijk dat veel westerse jihadisten naar dit gebied zullen afreizen. Wel is er een toegenomen dreiging tegen Nederlanders die in de regio verblijven, onder wie militairen, en tegen Nederlandse bedrijven en organisaties die in de Sahel opereren.

Op de langere termijn kan er wellicht een ander dreigingsbeeld ontstaan als lokale jihadistische groeperingen, net als eerder in Afghanistan of Syrië en Irak, grondgebied weten te bezetten en een vrijhaven creëren in de Sahel of de Hoorn van Afrika. Hieruit zouden dan meer internationaal georiënteerde groepen aanslagen in het Westen kunnen voorbereiden, aansturen of laten plegen. Op 31 oktober hield de politie een 22-jarige man uit Helmond aan voor poging tot deelneming aan terroristische organisatie. De man stond op het punt om uit te reizen naar de Hoorn van Afrika om zich aan te sluiten bij ISIS.

De politie doet onderzoek nadat onbekenden graven, muren en de kapel van de Britse oorlogsbegraafplaats in Mierlo hebben beklad. Op de binnenmuur van de kapel is een groot hakenkruis te zien.

Hoofdstuk 2

Rechts-terrorisme en -extremisme

Er blijft een geweldsdreiging voortkomen vanuit de soms zeer jonge personen die actief zijn binnen een rechtsextremistisch onlinemilieu. Online delen zij berichten met een nazistische inhoud, verheerlijken geweld of roepen op tot het ontketenen van een rassenoorlog. Lang niet al deze jongeren radicaliseren vanuit ideologische overtuigingen richting geweld, een deel zoekt juist een geschikte ideologie bij hun bestaande geweldslust. Daarnaast bestaat de Nederlandse rechtsextremistische scene uit klassieke neonazi's, nationaalsocialisten, alt-right, identitaire groepen en volksnationalisten. Zij richten zich voornamelijk op de normalisering van hun rechtsextremistisch gedachtegoed en beschouwen geweld doorgaans als contraproductief, in ieder geval richting de buitenwereld. Wel houden zij zich uit oogpunt van 'zelfverdediging' wel bezig met gevechts- en survivaltrainingen en hebben interesse in wapens.

Rechts-terrorisme blijft voorstelbaar door online radicalisering

De geweldsdreiging van rechts-extremisme in Nederland is grotendeels ongewijzigd. De dreiging schuilt in de mogelijkheid dat een enkeling, die is geradicaliseerd binnen het rechts-extremistische onlinemilieu, overgaat tot geweld. Binnen dit milieu bevinden zich bijvoorbeeld aanhangers van het accelerationisme, die met terroristisch geweld een rassenoorlog willen bespoedigen om het huidige politieke bestel te kunnen vervangen door een witte etnostaat. Dat personen uit dit online-milieu kunnen overgaan tot geweld bleek dit jaar opnieuw bij twee aanslagen in het Amerikaanse

Texas (mei, acht doden) en Florida (augustus, drie doden). In Duitsland en Engeland zijn in mei en juli jongvolwassen mannen veroordeeld voor het plannen van rechts-terroristische aanslagen. Concrete aanslagdreiging blijft echter een uitzondering, de meeste aanhoudingen van zulke rechts-extremisten in Europa zijn wegens online opruiing en het verspreiden van terroristische content. Ook in Nederland zijn dit jaar personen uit dit onlinemilieu aangehouden, op verdenking van een terroristisch misdrijf, het dreigen met een aanslag, rekrutering, haatzaaien, discriminatie en groepsbelediging.

In Nederland zijn waarschijnlijk een paar honderd personen actief in dit rechtsextremistische onlinemilieu, vaak gaat het om minderjarigen of jongvolwassenen. Velen van hen kennen een instabiele thuissituatie, problemen op school en psychosociale problemen. Bij een deel is tevens sprake van verslavingsproblematiek. De optelsom van problemen kan hen beïnvloedbaar maken, waardoor ze makkelijker door anderen binnen het onlinemilieu kunnen worden aangezet om extremistische activiteiten uit te voeren. Daarnaast kan een bestaande interesse in de Tweede Wereldoorlog en de verheerlijking van het nazisme een rol spelen bij hun radicalisering richting geweld. Wanneer rechtsextremistische uitingen voor deze jongeren steeds normaler worden, kan de stap naar nog extremere en gewelddadigere uitingen makkelijker worden gezet.

Een online kraamkamer van haat

Het *Terrorgram Collective* is een belangrijke bron voor rechtsextremisten en accelerationisten wereldwijd. Dit is een online netwerk van verschillende kanalen op de communicatie-app Telegram. Het onderscheidt zich van het bredere extreemrechtse milieu door de expliciete nadruk op terrorisme en geweld. Dit netwerk kent geen hiërarchie, het lidmaatschap is vrijwillig en vrijblijvend. Via *Terrorgram* worden aanhangers aangemoedigd om specifieke nazistische boeken te lezen, zoals *Mein Kampf*, *Siege* en *The Turner Diaries*, en worden eigen publicaties verspreid, zoals *Militant Accelerationism* en *The Hard Reset*. Via dergelijke publicaties wordt geweld aangemoedigd en ideologisch gerechtvaardigd en worden handleidingen verspreid voor het maken van bommen en saboteren van vitale infrastructuur. Ook worden rechtsextremistische terroristen verheerlijkt. Door dit alles te verpakken in een esthetisch aantrekkelijke stijl en *memes* wordt terroristisch geweld onder rechtsextremisten genormaliseerd. Veel content bevat geen extremistische logo's of slogans, waardoor het gemakkelijk verspreid kan worden op mainstream onlineplatforms om zo een groter publiek te bereiken.

Bij een groot deel van de content op *Terrorgram* ligt de nadruk meer op stijl en presentatie van afbeeldingen dan op de ideologische drijfveren. Het netwerk is hierdoor aantrekkelijk voor jongeren die niet op zoek zijn naar ideologische verdieping, maar juist een uitlaatklep willen voor bestaande geweldsfantasieën. Een deel van de jonge Nederlandse rechtsextremisten binnen dit onlinemilieu verdiept zich nog wel in accelerationistische literatuur, maar dit wordt minder vanzelfsprekend. Online wordt veelvuldig gefantaseerd over het vermoorden van personen met een andere etnische of culturele achtergrond, of seksuele voorkeur. Zo laten deze rechtsextremisten zich online opruiend uit tegen groepen die ze lijken tegen te komen in de echte wereld, zoals moslims of lhbtq+'ers. Dergelijke uitingen worden met name gedaan op Telegram, maar ook op TikTok, in groepschats van Instagram en in mindere mate op Discord.

De fascinatie voor geweldsdaaden gaat verder dan alleen beeldmateriaal van eerdere rechts-terroristische aanslagen. Het kan gaan om gewelddadig en bloederig beeldmateriaal van jihadistische onthoofdingen, massamoordenaars, *school shootings*, satanisme, executies, verminkingen en seksueel geweld. Er is specifiek belangstelling voor schietpartijen op scholen en sommigen dreigen met het uitvoeren van een dergelijke daad. Zulke fascinaties stompen minderjarigen en jongvolwassenen af, waardoor het gedeelde geweld steeds heftiger moet en de afstand tot de samenleving toeneemt. Dit verlaagt mogelijk de drempel om zelf een aanslag te willen plegen, zeker omdat het plegen van aanslagen en kopieergedrag binnen het onlinemilieu actief worden gestimuleerd.

Schietpartij Rotterdam niet ingegeven door extremistisch motief

Op 28 september schoot een 32-jarige man in Rotterdam drie mensen dood in een huis en het Erasmus Medisch Centrum. De verdachte van de schietpartij was een arts-in-opleiding bij het ziekenhuis. Tijdens een eerdere aanhouding voor dierenmishandeling zijn geweldsvideo's en nazisymbolen aangetroffen op zijn telefoon. Toch is de schietpartij geen terrorisme en lijkt het ook niet te zijn ingegeven door een (rechts)extremistisch motief. Onderzoek moet uitwijzen welke motieven ten grondslag lagen aan het incident.

Rechtsextremisten actief in weerbaarheidstrainingen

De Nederlandse rechtsextremistische scene bestaat verder uit klassieke neonazi's, nationaalsocialisten, alt-right, identitaire groepen en volksnationalisten. Hun focus ligt momenteel voornamelijk op het normaliseren van hun rechtsextremistische gedachtegoed inclusief de omvolkingstheorie.¹ Het gebruik van geweld wordt door deze rechtsextremisten als contraproductief beschouwd, in ieder geval richting de buitenwereld.

Kleine rechtsextremistische groepjes in Nederland organiseren al enige jaren gevechts- en survivaltrainingen. Zij doen dit om de fysieke en mentale gezondheid te verbeteren, voor een hogere weerbaarheid van het 'blanke ras' en als bescherming tegen hun vermeende vijanden. Vanaf eind 2020 zijn in de Verenigde Staten, Canada en Europa rechtsextremistische 'Active Clubs' ontstaan. Onder die naam bestonden in Nederland al jaren gewone trainings- en sportscholen, zonder banden met rechtsextremisten. De rechtsextremistische clubs zijn anders. In het buitenland vormen sommige clubs milities die geactiveerd kunnen worden voor gewelddadige acties wanneer dat nodig wordt geacht. Zij vormen online een transnationaal netwerk, waarbinnen de groepen met

¹ Volgens de omvolkingstheorie willen bepaalde groepen, vaak 'de Joden' of 'de linkse elite', op planmatige wijze de bevolkingssamenstelling van Westerse landen veranderen, door witte mensen doelbewust te vervangen door mensen met een andere culturele of etnische achtergrond. Ook worden progressieve waarden die betrekking hebben op zaken die samenhangen met geboortecijfers en bevolkingsomvang binnen de omvolkingstheorie geplaatst. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om abortus, euthanasie, gezinsvorming, feminisme en lhbtq+-rechten.

elkaar communiceren, elkaar aanmoedigen en afspreken voor gezamenlijke evenementen. Dergelijke rechtsextremistische Active Clubs zijn in Nederland vooralsnog een marginaal en slecht georganiseerd verschijnsel, met een enkele groep onder die naam en een handvol actieve leden binnen het online netwerk. In Europa worden door rechts-extremistische Active Clubs soms internationale gevechtsevenementen georganiseerd.

Tegelijkertijd zijn er soortgelijke Nederlandse rechts-extremistische groepen die hetzelfde streven hebben als Active Clubs, maar buiten het transnationale netwerk vallen. Deze groepen zijn samen met de Nederlandse Active Club bezig om een nationaal netwerk op te bouwen en organiseren soms gezamenlijke trainingen. Het aantal deelnemers is vaak beperkt van enkele personen tot enige tientallen. Op sociale media heeft deze club ruim duizend volgers. Dergelijke groepen rekruteren en indoctrineren jonge, witte mannen door ogenschijnlijk alleen sportactiviteiten te organiseren. Aanhangers zijn naar buiten toe doorgaans niet herkenbaar als rechtsextremistisch. Openlijk benadrukken ze het belang van vechtsporten, masculiniteit, gezond leven, fysieke bijeenkomsten en broederschap. Onder de oppervlakte bieden de groepen echter een platform voor rechtsextremistisch gedachtegoed. Er wordt een wereldbeeld uitgedragen dat draait om de omvolkingstheorie, het voortbestaan van het 'blanke ras' en de voorbereiding op een vermeende aanstaande rassenoorlog. In tegenstelling tot rechtsextremistische groepjes in het verleden zoeken ze actief de samenwerking met andere groepen.

In Nederland zijn de weerbaarheidstrainingen tot nu toe defensief van aard en worden met name geschaard onder 'zelfverdediging'; het gebruik van geweld richting anderen wordt niet actief nagestreefd. Vanuit dezelfde gedachte van zelfverdediging blijven sommige rechtsextremisten interesse hebben in de aanschaf van (vuur)wapens.

Normalisering (rechts-)extremistisch gedachtegoed kan bijdragen aan geweld

De normalisering van extremistisch gedachtegoed kan leiden tot een toenemende intolerantie jegens instituten en andere groepen in de samenleving, waardoor geweld tegen deze groepen sneller wordt geaccepteerd. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat er een correlatie bestaat tussen blootstelling aan online haatuitingen over minderheidsgroepen, negatieve beeldvorming, minder tolerantie jegens deze groepen en uiteindelijk mogelijk geweld.

Antisemitisme en de online haat richting lhbtq+'ers neemt in Nederland de laatste jaren toe. Dit laatste is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan extreemrechts en de anti-institutionele beweging, maar komt ook van ultraconservatieve en strengreligieuze personen. Zij hebben met elkaar gemeen dat ze traditionele normen en waarden willen beschermen door zich te verzetten tegen progressief gedachtegoed, dat vaak wordt weggezet als een opgedrongen 'woke'-agenda. Vanuit dergelijke groepen worden zorgen geuit over de invloed van 'woke' op de samenleving, het overheidsbeleid en het voortbestaan van Nederlandse tradities, cultuur en identiteit. Deze uit de Verenigde Staten overgewaaide ontwikkeling gaat gepaard met waarschuwingen tegen pedofilie en de vermeende seksualisering van kinderen, die met name zijn gericht tegen lhbtq+. Rechtsextremisten halen tevens de omvolkingstheorie aan, omdat lhbtq+ en 'woke' de voorplanting van het 'blanke ras' zouden belemmeren.

Op 6 september werd een 41-jarige man aangehouden op het Mediapark in Hilversum. Hij had een vuurwapen en mes bij zich en wilde naar eigen zeggen een televisiepresentator vermoorden. De man was bekeerd tot de islam en gaf online uiting aan complottheorieën over 'woke', 'extreemlinks' en 'lhbtq-indoctrinatie'. Daarnaast vinden in Nederland geregeld openlijke geweldplegingen plaats tegen lhbtq+'ers en -symbolen. Specifiek zijn het aantal meldingen van discriminatie, belaging en mishandelingen van transgender personen in 2022 verdubbeld ten opzichte van het vorige jaar. De beweegredenen achter zulk geweld worden niet geregistreerd. Voor een deel kan de toename te wijten zijn aan een grotere meldingsbereidheid, maar een relatie met online haat en afbrokkelende tolerantie liggen ook voor de hand.

A close-up photograph of a green utility box. On the side of the box, there is a sticker with the text "HET KLOPT NIET." in white capital letters on a blue, white, and red background. Below the sticker, there is pink graffiti consisting of several overlapping loops. To the right of the sticker, there is some black graffiti, including a large loop and a vertical line. The background is blurred, showing a crowd of people.

**HET
KLOPT
NIET.**

Binnen de anti-institutionele beweging schuilt de dreiging met name in de ondermijning van de democratische rechtsorde.

Hoofdstuk 3

Anti-institutioneel extremisme

Anti-institutioneel extremisten blijven hun ‘kwaadaardig-elite-narratief’ uitdragen over een internationaal opererende elite die er op uit zou zijn om de bevolking te onderdrukken, tot slaaf te maken of zelfs te vermoorden. Daarnaast vormen zelfverklaarde soevereinen een prominente groep binnen de anti-institutionele beweging. Zij ontkennen de legitimiteit van de overheid en verklaren zichzelf onafhankelijk van de Nederlandse staat. In beide gevallen schuilt de dreiging met name in de ondermijning van de democratische rechtsorde. Wel bestaan er zorgen om kleine delen van zowel de anti-institutionele beweging in den brede als de zelfverklaarde soevereinen, waarbinnen wordt nagedacht over de vraag wanneer geweld mag worden toegepast of voorbereidingen worden getroffen op een gewelddadige confrontatie met de overheid.

Geweld vanuit kwaadaardig-elite-narratief voorstelbaar

Volgens het kwaadaardig-elite-narratief verkeert de bevolking in staat van oorlog met een vermeende elite. Dit narratief wordt gevoed door complottheorieën over actuele gebeurtenissen, waardoor aanhangers hun denkbelden keer op keer bevestigd zien. Binnen het narratief zijn verschillende subnarratieven te onderscheiden die bijdragen aan intolerantie en mogelijk geweldplegingen richting delen van de bevolking. Een elite met kwade bedoelingen komt in elk van die narratieven terug, maar het varieert wie precies tot die elite gerekend worden en wat die elite precies doet. Er is bijvoorbeeld een subnarratief waarin de elite zich schuldig zou maken aan

kinderhandel en satanisch kindermisbruik. Er zijn verschillende subnarratieven waarin de bescherming van traditionele waarden en normen centraal staat. Zo zou de vermeende elite haar macht zeker willen stellen door ‘woke’-gedachtegoed aan de bevolking op te dringen over zaken als abortus, klimaatverandering, immigratie en lhbtq+-rechten. In enkele spirituele subnarratieven staat een existentiële strijd tussen goed en kwaad centraal of verzet tegen de moderne geneeskunde. Volgens één van deze narratieven is de elite ‘bezeten door Satan’ en in een ander wordt zij geassocieerd met controle over gezondheid en voeding. Ten slotte is er een rechtsextremistisch subnarratief, waarin de elite Joods of politiek links is en de omvolkingstheorie centraal staat.

De dreiging die uitgaat van deze beweging schuilt met name in de ondermijning van de democratische rechtsorde. De geweldsdreiging vanuit anti-institutioneel extremisme blijft over het algemeen beperkt. Wel draagt het narratief bij aan een sfeer van bedreiging, intimidatie en intolerantie. Net als bij een deel van de rechtsextremisten ligt de potentie voor geweld besloten in de vijandbeelden die worden geschetst. Door een irrealistisch en angstaanjagend beeld te verspreiden van een kwaadaardige elite, dragen zij gezamenlijk bij aan een klimaat waarin personen of kleine samenwerkingsverbanden geïnspireerd kunnen raken om geweld te gebruiken. Hoewel er meestal niet expliciet wordt opgeroepen tot geweld, kunnen sommigen vanwege het geschetste vijandbeeld de conclusie trekken dat gewelddadig verzet de enige optie is. Demoniseren, dehumaniseren en het gebruik van termen als ‘onderdrukking’, ‘genocide’, ‘tribunalen’, ‘heilige oorlog’ en ‘existentiële strijd’ kunnen bijdragen aan deze conclusie.

Kleine minderheid zelfverkleerde soevereinen geweldsbereid

Zelfverkleerde soevereinen vormen een prominente groep binnen de anti-institutionele beweging. Zij ontkennen de legitimiteit van de overheid en verklaren zichzelf onafhankelijk van de Nederlandse staat. De aanhang van de soevereinenbeweging wordt geschat op ongeveer tienduizend personen. De belangstelling voor en de aanhang van de beweging lijken toe te nemen. Van verreweg de meeste soevereinen gaat geen geweldsdreiging uit, zij streven naar een autonoom of zelfvoorzienend leven.

Dit ligt anders bij een kleine maar radicale minderheid van de soevereinenbeweging, die streeft naar een vervanging van het huidige rechtssysteem door hun eigen wetten, handhaving, rechtspraak en volkstribunalen. Zij dagen de overheid uit en zoeken daarbij soms de confrontatie. Dit is tot op heden niet met geweld, maar er wordt wel nagedacht over de vraag wanneer geweld mag worden toegepast. Zo pleiten sommigen ervoor dat eigen handhavers (‘sheriffs’) vuurwapens mogen gebruiken om zichzelf te verdedigen en aanhoudingen te verrichten. In februari zijn bij een zelfbenoemde sheriff in Nederland een vuurwapen en munitie aangetroffen. Ook wordt er gesproken over grootschalige burgerarrestaties van politici en politieambtenaren. De omvang van deze minderheid is lastig in te schatten, mogelijk gaat het om enkele honderden aanhangers. Een kleiner deel keurt het gebruik van geweld goed en propageert wapenbezit. Het risico bestaat dat aanhangers zich gaan richten op militievorming en eigenrichting. Wanneer hun organisatiekracht toeneemt, neemt de geweldsdreiging waarschijnlijk ook toe.

Tot slot bereiden sommige van de zelfverklaarde soevereinen in Nederland zich voor op een gewelddadige confrontatie met de overheid. Deze voorbereidingen zijn defensief van aard: men zoekt de confrontatie zelf niet op en verwacht dat de overheid deze zal initiëren. Zij proberen onder meer aan (vuur)wapens te komen en volgen schietlessen en gevechtstrainingen. In september is een zelfverklaard soevereine ex-militair veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf, omdat hij geprobeerd heeft vuurwapens en munitie te kopen. Er is niet gebleken dat hij concrete plannen had met de wapens.

Online propaganda, netwerken en contacten zijn een relatief grotere rol gaan spelen. Een recente trend binnen het jihadisme is het gebruik van Snapchat, om mogelijk vatbare jongeren daarvandaan door te verwijzen naar versleutelde communicatiekanalen als Telegram.

Themahoofdstuk

Veranderende dreiging door online radicalisering

Met name bij jihadisme en rechts-extremisme zijn online propaganda, netwerken en contacten in de laatste jaren een relatief grotere rol gaan spelen. In dit DTN worden verschillende Nederlandse voorbeelden genoemd van jonge jihadisten en rechtsextremisten die dit jaar zijn gearresteerd, nadat ze online waren geradicaliseerd. Elders in Europa zijn meerdere online geradicaliseerde personen gearresteerd op verdenking van het voorbereiden van een aanslag en voor misdrijven als online opruiing en de verspreiding van terroristische content (zie Bijlage 1: Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning).

Online radicalisering is niet nieuw, maar wel aan verandering onderhevig. Voortbordurend op eerdere trends als radicalisering via sociale mediaplatforms, communiceren extremisten sinds enkele jaren meer op heimelijke en versleutelde chats met gelijkgestemden van over de hele wereld. Lidmaatschap van terroristische organisaties wordt daardoor minder belangrijk dan de online verspreiding van extremistisch gedachtegoed. Wel kunnen zulke organisaties en andere extremistische aanjagers – net als overigens statelijke actoren via de verspreiding van desinformatie – mensen inspireren tot het plegen van geweld. Hierbij gaat een eclectisch geheel van extremistische denkbeelden en geweldsfantasieën geregeld samen met complottheorieën en psychische of psychosociale problemen. Het wordt bovendien gangbaarder om niet meer alleen propaganda te ontvangen, maar ook zelf te produceren en zo bij te dragen aan de radicalisering van anderen.

Personen die voornamelijk online radicaliseren zijn vaak erg jong of zelfs minderjarig en kunnen deel uitmaken van een netwerk waarvan de leden relatief ver uit elkaar of zelfs in een ander land

wonen. Soms raken ze in zeer korte tijd overtuigd van terroristisch gedachtegoed, een extremistische ideologie, complottheorieën of een combinatie van deze drie.

Extremisten zetten in op online radicalisering

Het overgrote deel van de radicalisering vindt momenteel online plaats. Chatapplicaties, gamingplatforms en sociale media spelen een faciliterende en aanjagende rol, in het bijzonder wanneer contentmoderatie in gebreke blijft. Zowel jihadistische als rechtsextremistische groepen gebruiken het internet actief voor de werving van minderjarigen. De genoemde jonge acceleratiönisten en vergelijkbare rechtsextremisten zijn vrijwel uitsluitend online actief en ISIS benut het gebrekkige toezicht in de online gamesector om hun desinformatie en propaganda te verspreiden. Op het gameplatform Roblox konden nazistische gebruikers bijvoorbeeld lhbtqi+-symbolen aanvallen en specifiek voor Nederland is aldaar een spel ontdekt, waarin men als ISIS-terrorist politieagenten kon aanvallen.

De onlinewereld kan niet worden losgezien van de offline realiteit. Een instabiele thuissituatie, problemen op school, psychische en psychosociale problemen of criminaliteit werken door in online-gedrag. Dergelijke ervaringen kunnen personen ontvankelijker maken voor extremistische boodschappen en gedragingen. Niet iedereen is dan ook even ontvankelijk voor extremistisch gedachtegoed en lang niet iedereen die daarvoor ontvankelijk is, zet uiteindelijk de stap naar geweld. Deze ontvankelijkheid werkt door in online aanbevelingsalgoritmes. Recente onderzoeken laten zien dat alle sociale mediaplatformen de zichtbaarheid van extremistische content versterken naar gebruikers die daadwerkelijk interesse in dergelijke berichten tonen. Deze personen zijn bijvoorbeeld geabonneerd op extremistische kanalen of volgden hier doelbewust externe links naar. Dat is anders dan de veronderstelling dat mensen alleen door algoritmes en aanbevelingen radicaliseren: personen die er minder ontvankelijk voor waren kregen weinig aanbevelingen voor extremistische kanalen en wanneer ze dit wel kregen, klikten ze er zelden op.

Leeftijdsverschillen op internet geen obstakel

Het internet kent weinig obstakels voor radicalisering. Waar in de fysieke wereld een te groot leeftijdsverschil de sociale interactie bemoeilijkt, is deze leeftijdsbarrière online veel minder groot. Op sociale media kunnen jongeren veel eerder in aanraking komen met terroristische propaganda en zelfs deel gaan uitmaken van online extremistische en terroristische netwerken. Inlichtingen- en veiligheidsdiensten en de politie signaleren dan ook dat het percentage jonge terrorismeverdachten steeds groter wordt. De Nederlandse politie maakte in 2020 melding van het feit dat de voorgaande jaren zeer jonge personen, onder wie minderjarigen, zijn aangehouden op verdenking van het verspreiden van terroristische propaganda en het beheer van socialemediakanalen. Europol signaleerde in 2022 dat ronselaars en hun doelgroep steeds jonger zijn. In Frankrijk neemt het aantal minderjarige terrorismeverdachten sinds enkele jaren toe en in het Verenigd Koninkrijk is inmiddels twintig procent van alle gearresteerde verdachten van extremisme en terrorisme minderjarig, vijf keer meer dan in 2019. Dit betreft voor een belangrijk deel online opruiming en de verspreiding van geweldspropaganda door rechts-extremisten jihadististen.

Vanaf 2020 zijn er in Europa tientallen tieners aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag. Sinds mei 2023 zijn verschillende jonge jihadisten en rechtsextremisten gearresteerd of veroordeeld voor mogelijke aanslagplanning in Nederland, België, Duitsland, Engeland, Italië, Oostenrijk en Polen. Slechts tweemaal slaagden tieners er binnen Europa in om hun plan ook daadwerkelijk uit te voeren. De bekendste is de destijds 18-jarige jongen, die in 2020 de Franse leraar Samuel Paty op straat onthoofde na een online lastercampagne over blasfemie. In oktober 2022 pleegde een toen 19-jarige jongen een aanslag op een lhbtqi+-bar in de Slowaakse hoofdstad Bratislava, nadat hij was geradicaliseerd binnen het rechtsextremistische online-milieu.

Het merendeel van de aanslagplannen van online geradicaliseerde jongeren wordt onderkend of mislukt. Gedeeltelijk komt dit doordat er door het gebruik van het internet voor het delen van terroristische plannen of content een grotere kans bestaat op detectie en uiteindelijk aanhoudingen. Het is mogelijk ook een gevolg van de jonge leeftijd. Kinderen zijn vaak minder goed in staat een aanslag van enige complexiteit voor te bereiden en beschikken doorgaans niet over de financiën om professionele aanslagmiddelen aan te schaffen. Ook lijkt het minder eenvoudig voor jihadisten en rechtsextremisten die geen fysiek contact onderhouden om, al dan niet in groepsverband, een concrete aanslag uit te voeren. Terwijl met name jongeren online terroristische content verspreiden, zijn de daadwerkelijke aanslagplegers in Europa gemiddeld een stuk ouder. Tegelijkertijd blijft het heel lastig om te voorspellen wie er uiteindelijk overgaat tot geweld.

Fysieke afstand vormt geen belemmering

Daarnaast kent het internet ook geen afstandsbarrières. Fysieke extremistische netwerken bevinden zich doorgaans in bepaalde steden of wijken: de zogenoemde radicaliseringshaarden. Wie op aanzienlijke afstand woont van deze extremistische netwerken zal minder snel in contact komen met extremistisch gedachtegoed of onderdeel worden van een fysiek extremistisch netwerk. Bovendien is het vanaf een afstand lastiger om intensieve contacten met een netwerk te onderhouden. Online speelt afstand echter geen rol en is altijd een medestander te vinden. Ideologisch gelijkgestemden kunnen zo een netwerk vormen en elkaar stimuleren tot het plegen van een aanslag, ook al wonen ze aan de andere kant van de wereld. Zo stond de minderjarige scholier die in mei in Frankrijk werd opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een jihadistische aanslag online in contact met andere jonge geradicaliseerden door heel Europa. De aanslagpleger in Bratislava praatte voorafgaand aan en direct na zijn aanslag via Twitter en 4Chan met medestanders over de hele wereld, zoals inmiddels gebruikelijk binnen het rechtsextremistisch online-milieu.

Verder is het opvallend dat de aangehouden Nederlanders uit onder andere Deventer geïnteresseerd zouden zijn in het plegen van een aanslag in België. Door online contacten kunnen ook nationale grenzen voor aanslagdoelwitten vervagen. Wel is het zo dat een klassieke aanslag nog altijd fysiek moet worden voorbereid en uitgevoerd. Een te grote afstand tussen aanslagpleger en doelwit blijft in die zin onpraktisch. Daarnaast blijven ook online barrières bestaan, zoals bijvoorbeeld taal. Nederlandse jihadisten vinden daardoor moeilijk aansluiting bij Arabischtalige netwerken en zijn voornamelijk actief in Engelstalige online-kanalen. Ook de onlinegeneratie rechtsextremisten brengt een groot deel van hun tijd door op Engelstalige kanalen.

Radicalisering kan binnen enkele weken plaatsvinden

Tenslotte kan een radicaliseringsproces zich online snel voltrekken, wat tijdige onderkenning en preventief ingrijpen bemoeilijkt. Dit is niet nieuw, ook personen die zo'n tien jaar geleden naar ISIS in Syrië reisden radicaliseerden soms in enkele weken. Personen die er mede door psychische of psychosociale problemen, een instabiele thuissituatie, problemen op school of werk, problematisch drank- en drugsgebruik of crimineel gedrag ontvankelijk voor zijn, vinden op het internet gemakkelijk de weg naar extremistisch gedachtegoed. Online groepsgesprekken zijn vanwege de anonimiteit veelal extremer dan in de fysieke wereld, waarbij nieuwkomers in onlinegroepen zich snel conformeren naar de heersende groepsmores, zonder zich te beseffen dat sommige uitspraken voortkomen uit overdrijvingen of stoerdoenerij. Overigens hoeft dit niet te betekenen dat radicaal gedachtegoed ook wordt omgezet naar gewelddadig gedrag.

Rekruteerders en aanjagers komen via sociale media en online chatkanalen bij videogames bovendien relatief snel en eenvoudig in contact met jongeren. Op sociale media met beperkte contentmoderatie als TikTok, kunnen kinderen worden geconfronteerd met extremistische video's. Een recente trend binnen het jihadisme is het gebruik van Snapchat, om mogelijk vatbare jongeren daarvandaan door te verwijzen naar versleutelde communicatiekanalen als Telegram. Wanneer zij doorklikken, belanden zij mogelijk in een extremismefuik waar zij alleen nog maar berichten zien die hun extremistische overtuigingen bevestigen en aanwakkeren. Online worden deze jongeren vervolgens onafgebroken blootgesteld aan extremistische en terroristische content en gaan deel uitmaken van netwerken die elkaar voortdurend blijven voeden met terroristische ideeën. Zo kan hun radicaliseringsproces zich in korte tijd voltrekken.

Bijlage

Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning

Het onderstaande biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa tussen begin mei en 5 december 2023. Veroordelingen voor dergelijke delicten zijn niet meegenomen in het overzicht, omdat deze raken aan eerdere arrestaties in het verleden en niet tekenend hoeven te zijn voor het actuele dreigingsbeeld.

Mei 2023

- **4 mei: Nederland, België.** Een minderjarige ISIS-aanhanger is in Nederland opgepakt die verdacht wordt van betrokkenheid bij een mogelijk aanslagplan. In hetzelfde kader zijn zeven personen opgepakt in Vlaanderen.
- **30 mei: Italië.** Een minderjarige ISIS-aanhanger is aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een aanslag.

Juni 2023

- **6 juni: Nederland.** Een man uit Deventer is aangehouden wegens zijn contacten met de groep in België en Nederland die op 4 mei zijn aangehouden.
- **14 juni: Hongarije.** Een Noorse man is in Boedapest aangehouden na het online dreigen met een groot-schalige aanslag; hij dreigde met aanvallen op vliegvelden en treinstations uit rechtsextremistisch motief.
- **16 juni: Frankrijk.** Een 21-jarige ISIS-aanhanger is aangehouden omdat hij samen met een minderjarige, die reeds op 5 maart was aangehouden, mogelijk een mesaanval wilde plegen in kerken of op 'vijanden van de islam'.
- **16 juni: Polen.** Een 18-jarige ISIS-aanhanger is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een zelfmoordaanslag op overheidsgebouwen.
- **17 juni: Oostenrijk.** Drie ISIS-aanhangers, waarvan twee minderjarig, zijn aangehouden in verband met een aanslagplan gericht op de Pride Parade in Wenen. De groep had contact met een Belgische medestander.

Juli 2023

- **6 juli: Nederland en Duitsland.** In Breda en Eindhoven zijn een 29-jarige man en een 31-jarige vrouw aangehouden op verdenking van voorbereidingshandelingen voor een terroristisch misdrijf. In hetzelfde onderzoek werden in Duitsland zeven personen opgepakt. Het netwerk is verbonden aan ISKP.
- **20 juli: Finland.** De Finse politie heeft vier mannen aangehouden op verdenking van het beramen van rechts-terroristische aanslagen op migranten, politieke tegenstanders en kritieke infrastructuur. De mannen trainden om zelfgemaakte 3D-geprinte wapens te gebruiken.

Augustus 2023

- **7 augustus: Bosnië.** Een 43-jarige ISIS-aanhanger is aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op islamitische geleerden, die zich negatief uitspreken over militante activiteiten van andere moslims.

September 2023

- **6 september: Nederland.** Een 41-jarige man is gearresteerd op verdenking van voorbereidingshandelingen voor moord, het bezit van een vuurwapen en bedreiging. Hij was voornemens een televisiepresenterator te vermoorden uit een combinatie van psychosociale problemen, complot-denken en rechtsextremistisch en radicaal-islamitisch gedachtegoed.
- **17 september: Oostenrijk.** Een 16-jarige jongen is gearresteerd op verdenking van het voorbereiden van een jihadistische aanslag. Online geïnspireerd door ISIS wilde hij met een mes voorbijgangers op het centraal station van Wenen aanvallen tot hij door de politie werd doodgeschoten. Hij zag er op het laatste moment vanaf.

Oktober 2023

- **13 oktober: Frankrijk.** Een 20-jarige man stak een leraar dood op een school in Arras. De dader had kort voor zijn gewelddaad in een video trouw gezworen aan ISIS.
- **15 oktober: Engeland.** Een 44-jarige man uit Marokko stak twee personen neer in Hartlepool, waarna één overleed aan de verwondingen. De Britse veiligheidsdienst beschouwt het incident als een islamitisch extremistische aanslag.
- **16 oktober: België.** Een 45-jarige Tunesiër heeft in Brussel met een automatisch wapen twee Zweedse voetbalsupporters gedood. Een andere persoon raakte ernstig gewond. In een video zegt de man te handelen voor ISIS en namens alle moslims wraak te hebben genomen op de koran-schendingen in Zweden.
- **24 oktober: Duitsland.** Een 29-jarige man uit Duisburg is gearresteerd op verdenking van het met een vrachtwagen willen inrijden op een pro-Israël-demonstratie. De man is eerder veroordeeld omdat hij zich in Syrië bij ISIS had aangesloten.

November 2023

- **9 november: België.** Als onderdeel van een gecoördineerde politieactie in zes Europese landen is een 23-jarige man opgepakt op verdenking van het voorbereiden van het plegen van terroristische aanslagen. De man zou een leidende rol spelen in een internationaal en online accelerationistisch netwerk.
- **16 november: Duitsland.** Een 18-jarige rechts-extremist is aangehouden voor het voorbereiden van een terroristische aanslag, nadat hij online herhaaldelijk dreigde mensen te willen doden. Bij een huiszoeking zijn wapens en munitie aangetroffen.
- **28 november: Duitsland.** Twee tieners zijn aangehouden op verdenking van het beramen van een aanslag op een synagoge of kerstmarkt. Het is nog niet duidelijk in hoeverre echt voorbereidingen zijn getroffen voor het plegen van de aanslag.

December 2023

- **1 december: Duitsland.** Een 20-jarige ISIS-aanhanger is aangehouden nadat hij online aankondigde met een mes een aanslag te willen plegen op bezoekers van een kerstmarkt.
- **2 december: Frankrijk.** In Parijs viel een 26-jarige man drie mensen aan met een mes en hamer, waarbij één persoon is overleden. De man was geïnspireerd door ISIS, de Gaza-oorlog vormde mogelijk een trigger.

Uitgave

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding
en Veiligheid (NCTV)
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

Meer informatie

www.nctv.nl
info@nctv.minjenv.nl
[@nctv_nl](https://twitter.com/nctv_nl)

december 2023